

»Mladi za napredek Maribora 2025«

42. srečanje

MINILO JE 530 LET ODKAR SE JE RODIL...

ZGODOVINA
RAZISKOVALNA NALOGA

Avtor: Amadeja Smodiš, Ana Larisa Bertalanič, Nina Urleb

Mentor: Natalija Ekart Misleta, Matija Pohar

Šola: Dom Antona Skale Maribor

Število točk: 160 / 170

Maribor, marec 2025

»Mladi za napredek Maribora 2025«

42. srečanje

MINILO JE 530 LET ODKAR SE JE RODIL...

ZGODOVINA

RAZISKOVALNA NALOGA

Maribor, marec 2025

Turki pred Dunajem

Pred Dunajem tolk ljudstva leži,
da ga komaj zemlja derži.

V Dunaj je pisatû hudi Turk,
k temu cesarju svitlimu:

Al se udarte, al se podajte,
al daste ključe od Dunaja! —

»Daj nam odloga štirnajst dni!«

Svitli cesar je pisati na vse strani,
nobene jim pomoči ni. —

V Dunaj je pisatû hudi Turk
k temu cesarju svitlimu:

Al se udarte, al se podajte,
al daste ključe od Dunaja! —

»Daj še nam odloga li tri dni?«

Svitli cesar piše na vse strani,
al nobene mu pomoči ni. —

V Dunaj je pisati hudi Turk,
k temu cesarju svitlimu:

Al se udar te, al se podajte,
al dajte ključe od Dunaja! —

»Daj se nam odloga minute tri,
da svete maše minejo.

Alen' se že žolnirje milijo,
ki nobeden ne jedlû ni piû ni,
dvašt dni na černo zemljico sediû ni.« —

A velki cirkvi vkup zgoni,
per ljub'mu, svet'mu Štefani.

Usi Dunajci u cirku gredo :

Zgonile in muzicirajte,
da nebo se slišaû ženski jok,
niti brisk majhenih otrok. —

Kadar je mašnik podignû,
proti ljudstvi se je obrnû:

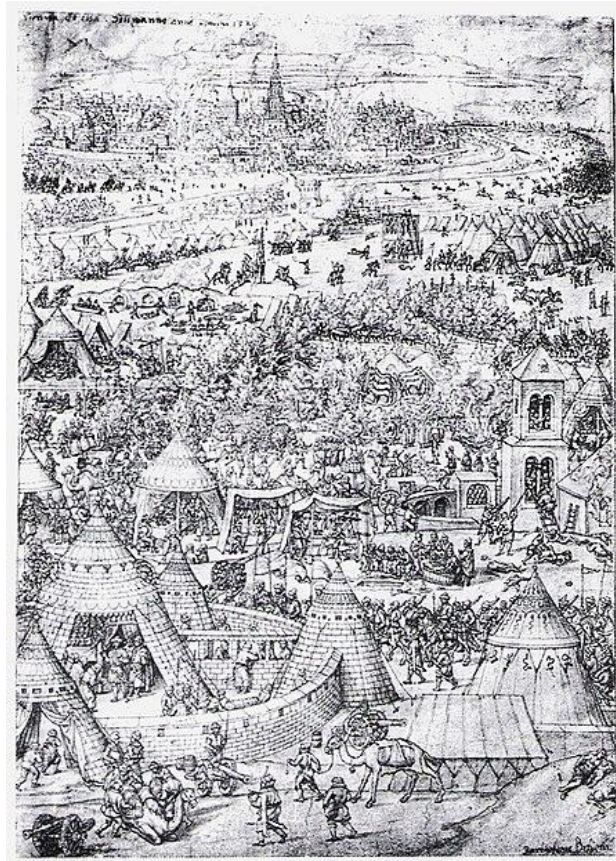
Nič nemarajte Dunajci vi,
Marija v oblakih v pomoč stoji:

Močno proti Turki se preti ,
iludga Turka v Dunaj ne pusti. —

Najprej je pèršoû Poljski kralj,
Parški first, potler Golenderca,—

Golendarca z svojo vojsko.
Tak sè se močno sekali,
da só zajezil Dunabo.....
Zahvalen bódi večni Bog!
Bog in Divica Marija!
Da si nam pèršla na pomoč
da žihèr spali smo to noč.

(Stanko Vraz)

Slika 1: Prvo obleganje Dunaja (vir: https://sl.wikipedia.org/wiki/Prvo_obleganje_Dunaja)

POVZETEK

K nastanku raziskovalne naloge nas je motivirala televizijska turška serija Sulejman Veličastni (Topkapi palace). Tako smo skušale raziskati čim več podatkov iz obdobja življenja osmanskega sultana in velikega osvajalca Sulejmana Veličastnega v času njegove vladavine med letoma 1520 in 1566. Zanimala nas je kultura, tradicija in umetnost tistega časa, pozabile nismo niti na številne specialitete turške kuhinje. Proučevanje srca Osmanskega cesarstva oziroma, danes enega najočarljivejših muzejev na svetu, je na nas pustilo nepopisne občutke. Vračanja v čas desetega sultana Osmanskega cesarstva je bilo resnično nekaj vznemirljivega. Pri raziskovanju smo si pomagale z literaturo, opravile smo tudi nekaj terenskega dela in opravile nekaj razgovorov s profesorji zgodovine. Pred raziskovanjem smo postavile tri hipoteze in sicer, da:

- so Turki sprva bili nomadi,
- je Sultan Murat I. je bil prvi in edini turški sultan, ki je padel na bojnem polju,
- je v času vladanja sultana Sulejmana Veličastnega država dosegla svoj največji obseg in kulturni razcvet.

Vse postavljene teze smo potrdile, skozi raziskavo pa spoznale, da se je vse do danes nekaj turške kulture ohranilo tudi pri nas.

Ključne besede: nomadi, Turki, Sulejman Veličastni, reforme, turška kuhinja.

SUMMARY

We were motivated to create the research project by the television series, which depicts life as a beautiful journey, full of intrigue, injustice and murders of the Topkapi Palace. We tried to research as much as possible from the period of the life of the Ottoman Sultan and the great conqueror Suleiman the Magnificent during his reign between 1520 and 1566. We were also interested in everything about their culture, art and tradition. We did not forget the numerous specialties of Turkish cuisine, so we also researched this area. Studying the heart of the Ottoman Empire, or today one of the most fascinating museums in the world, made an indescribable impression on us. Going back to the time of the tenth sultan of the Ottoman Empire was truly something fascinating for us. We used literature to help us with our research, we also did some fieldwork, and we conducted some interviews with history professors. Before the research, we set three hypotheses, namely: - the Turks were originally nomads, - Sultan Murat I was the first and only Turkish sultan to fall on the battlefield, - during the reign of Sultan Suleiman the Magnificent, the state reached its greatest extent and cultural flourishing. We confirmed all the theses, and through the research we realized that some Turkish culture has been preserved in our country to this day.

Keywords: nomads, Turks, Suleiman the Magnificent, reforms, Turkish cuisine.

ZAHVALA

Zahvaljujemo se našima mentorjema za spremljavo in podporo pri delu.

Hvala vsem, ki so kakorkoli prispevali k nastanku te raziskovalne naloge.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD	9
2	METODOLOGIJA DELA.....	10
3	O ZAČETKU TURKOV	11
4	NASTANEK OSMANSKE DRŽAVE IN OSVAJANJA PRVIH SULTANOV	13
4.1	Osman I.....	13
4.1.1	Vojaška osvajanja v času Osmana I.	14
4.1.2	Zapuščina Osmana I.....	14
4.2	Orhan I.	14
4.3	Sulejman paša.....	15
5	NASLEDNJA OSVAJANJA OSMANOV	16
6	SULEJMAN VELIČASTNI	17
6.1	Sulejmanova mladost	17
6.2	Sulejman kot osvajalec.....	18
6.3	Vojaška ureditev	18
6.4	Pravni sistem.....	19
6.5	Šolska reforma	20
6.6	Osmanska kultura.....	21
6.7	Zasebno življenje.....	22
6.8	Sulejmanov naslednik.....	22
7	TURŠKA KUHINJA.....	23
8	DRUŽBENA ODGOVORNOST V PROJEKTU MLADI ZA NAPREDEK MARIBORA	24
9	REZULTATI, RAZPRAVA IN INTERPRETACIJA REZULTATOV	25
10	ZAKLJUČEK.....	26
	LITERATURA IN VIRI.....	27

KAZALO SLIK

Slika 1: Prvo obleganje Dunaja.....	4
Slika 2: Osman I.	13
Slika 3: Orhan I.	14
Slika 4: Sulejman Veličastni	17
Slika 5: Janičar	19
Slika 6: Spahije, elitna konjenica Osmanskega cesarstva	19
Slika 7: Palača Topkapi	21
Slika 8: Baklava.....	23

1 UVOD

»Veliko ne ve tisti, ki dolgo živi, temveč tisti, ki veliko raziskuje.«

(Turški pregovori, 2024)

Otomansko cesarstvo je eden največjih imperijev v zgodovini. Je zgodovinski svojevrsten fenomen. Država, ki so jo ustanovili nomadski in polnomadski prebivalci, se je v slabih 100 letih preoblikovala iz nomadske osvajalske države, v državo, v kateri je bila večina prebivalstva stalno naseljena in je imela močno centralno administracijo ter močno stalno vojsko, ki je bila hrbtenica države. Osmanska država se je v 100 letih spremenila iz povsem nepomembne province v državo, ki je v 16. in 17. stoletju obvladovala skoraj celotno vzhodno in južno Sredozemlje. (Jesenšek, 2008).

Izraz Turki in turški jeziki zajema tudi narode izven Turčije. Sama etimologija besede »Turek« naj bi pomenila »močan« (Matuz, 1992) in če govorimo o Turkih mislimo na okoli 60 milijonov prebivalcev sedanje Turške republike in na področje, ki zajema Trakijo, skrajni JV Evrope in seveda Anatolijo imenovano tudi Mala Azija.

Raziskovalne naloge smo se lotile z željo raziskati obdobje življenja osmanskega sultana in velikega osvajalca Sulejmana Veličastnega, h kateri nas je navdušila turška serija Sulejman Veličastni.

V namen lažjega raziskovanja in povezovanja naloge v celoto, smo si zastavile naslednje hipoteze:

- a) Na začetku so Turki bili le nomadi.
- b) Sultan Murat I. je bil prvi in edini turški sultan, ki je padel na bojnem polju.
- c) V času vladanja sultana Sulejmana Veličastnega je država dosegla svoj največji obseg in kulturni razcvet.

2 METODOLOGIJA DELA

Z namenom potrditve zastavljenih hipotez smo preučile izbrane pisne vire oziroma literaturo. Opravile smo tudi nekaj dela na terenu in na ta način pridobile pomembne podatke, ob tem pa smo se pogovarjale tudi z nekaterimi profesorji zgodovine.

3 O ZAČETKU TURKOV

Sprva so Turki bili nomadi. Njihov prvotni dom je bil v Centralni Aziji, na velikih travnatih planjavah, ki se raztezajo severno od Afganistana in Himalaje ter severozahodno od Kitajske. Njihovo domovanje na travnatih stepah je bilo najbolj primerno za živino, zato so bili Turki predvsem lovci in pastirji. Ker so ovce hitro popasle travo na nekem območju, so se morali Turki seliti z enega pašnika na drugega. Večje skupnosti so hitro popasle travnate površine, medtem ko se majhne skupine niso mogle braniti. Zato so bila plemena prve turške politične združbe. Če bi Turki ostali samo v svojih plemenih, bi bil njihov vpliv na zgodovino zanemarljiv. Iz skupnih potreb so se turška plemena združevala pod močnimi voditelji, da bi sodelovala v obrambi ali osvajanju. S tem, ko so plemena priznala nadoblast močnega voditelja, imenovanega han ali kan, se je število plemenskih fevdov zmanjšalo in plemena je bilo mogoče organizirati za velika osvajanja. Plemena so bila organizirana v različne enote, ki pa so sodelovale med seboj. Ko so bila združena, so turška plemena predstavljala močno vojaško silo (Jesenšek, 2008).

Odraščali so v težkih razmerah. Že kot otroci so se urili v rabi orožij in vojaški disciplini. Jezdec majhnih stepskih ponijev, oboroženi z loki, so tvorili hitro lahko konjenico, ki je zlahka premagala bolj pehotne vojske s taktiko hitrih udarov in umikov. V bojih s Kitajci in drugimi narodi so Turki že zelo zgodaj ustvarili nomadske imperije v centralni Aziji. Najbolj znana zgodnja stepska konfederacija plemen so bili Huni, ki so ogrožali Kitajsko že od 3. stoletja pred našim štetjem. Turki so bili med glavnimi valovi osvajalcev, ki so sprva napadali in kasneje poselili Bližnji Vzhod. Ta proces so spremljale nenehne napetosti med stalno naseljenim prebivalstvom Bližnjega Vzhoda ter ljudstvi iz step in puščav, ki obkrožajo Bližnji Vzhod. Nomadska plemena so bila pogosto miroljubni trgovinski partnerji stalno naseljenih ljudstev, v velikem številu pa so postala grožnja tako vladarjem kot kmetom. Nomadski napadi so motili trgovino, škodovali kmetijstvu in na splošno škodili davčni osnovi - ljudem, od katerih so bili vladarji odvisni, saj nomadi niso plačevali davkov. Zato so vladarji na Bližnjem Vzhodu branili svoje meje pred vpadi, kljub temu pa so nomadske skupine vsake toliko časa prebile obrambo. Po obdobju napetosti so se ti nomadi ustalili, njihovi vladarji pa so postali branitelji Bližnjega Vzhoda pred novimi skupinami nomadov. (Jesenšek, 2008). Arabski muslimani, ki so zavzeli Sasanidski perzijski imperij in razširili svoje meje do Centralne Azije čez reko Oks (Amu Darja) v območje Transoksanije, so tam prišli v stik s Turki. Pod prerokom Mohamedom in njegovimi nasledniki so se Arabci združili pod

vladavino islama. Verski in politični nasledniki preroka so osvojili ozemlje od Severne Afrike do Centralne Azije. Med vladavino Umajidskega kalifata (661–750) so arabske vojske osvojile Transoksanijo, Abasidski kalifat, ki je nasledil Umajidskega, pa je utrdil vladavino islama od zahodne Indije do Atlantskega oceana. Nobena država v tem času se ni mogla primerjati z njimi. V osmem in devetem stoletju je islam postal prevladujoča religija v Iranu in Transoksaniji, ki je bila kulturni in gospodarski podaljšek Irana. Transoksanija je tako postala center muslimanske vere, administracije in kulture. Samarkand in Buhara, največji mesti v regiji, sta postala pomembna gospodarska središča, ki sta izkoriščala svoj položaj v trgovini med vzhodom in zahodom. Tu so se mešale tradicije islama in predislamske Perzije, ki so ustvarile veliko civilizacijo. Čeprav je bila Transoksanija uradno del Abasidskega kalifata, je regiji vladala dinastija perzijskih muslimanov, Samanidi (875 – 999). Samanidski vladarji so razširili svojo vladavino in vpadali v Centralno Azijo preko reke Jaksarte (Sir Darja) in tako prišli v bližnja srečanja s Turki. Drugi Turki so prišli v stik s Samanidi preko trgovine ali pa kot sužnji, ki so jih ujeli in odpeljali na Bližnji Vzhod. Do srečanj je prihajalo tudi v drugi smeri, saj so mnogi muslimanski trgovci trgovali po Centrali Aziji. Nomadski Turki so spoznali stvari, predvsem dragocenosti, iz Bližnjega Vzhoda, ki jih sami niso imeli. Kljub vsem tem stikom, pa so imeli največji vpliv na Turke muslimanski misijonarji (Jesenšek, 2008).

4 NASTANEK OSMANSKE DRŽAVE IN OSVAJANJA PRVIH SULTANOV

Osmanska država je dobila ime po vladarju Osmanu (1281-1326). Osman je nosil vzdevek »Gazi« ker se je boril z orožjem za vero. Zaradi svoje hrabrosti je pridobival na svojo stran vse več borcev (Leksikon Cankarjeve založbe, 1998).

Bil je vladar Osmanskih Turkov ter ustanovitelj in prvi vladar Osmanskega cesarstva, ki je bilo naslednjih šeststo let ena od svetovnih velesil. Leta 1299 je razglasil neodvisnost svoje majhne kneževine od Seldžuškega sultanata v Konyi. Mongolski vdori v vzhodno Anatolijo so Turke prisilili k umiku v zahodno Anatolijo, tako da se je Osmanova vojaška moč utrdila in kmalu je prevzel mesto, ki ga je pred tem zasedalo propadajoče Bizantinsko cesarstvo (/sl.wikipedia.org/wiki/Osman_I., 2025).

Od tukaj naprej govorimo o osmanskih Turkih (Simoniti, 1990).

4.1 Osman I.

Osman je bil rojen leta 1258, leta, ko so Mongoli požgali Bagdad. Vladar (*bey*) je postal po očetovi smrti leta 1281. V tem času so začeli v njegovo kneževino prihajati vojaški najemniki iz celega islamskega sveta, ki so pričakovali vojno z oslabljenim Bizantinskim cesarstvom in bogat vojni plen. Osman je bil pri 24 letih že preizkušen vojak in poveljnik in o njem so se že začele širiti prve legende in številne ljubezenske zgodbe. Imel je pravico do kovanja svojega denarja in svojega sodišča (/sl.wikipedia.org/wiki/Osman_I., 2025).

Slika 2: Osman I. (vir: <https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&q=osman+I>)

4.1.1 Vojaška osvajanja v času Osmana I.

Osman je leta 1301 v bližini Nikeje krepko porazil Bizantince in svojo vojsko pomaknil proti mejam Bizantinskega cesarstva. Osmanov zadnji vojaški pohod je bil pohod proti Bizantincem v Bursi. Zaradi visoke starosti se bitke ni udeležil, osmanska zmaga pa je dokazala izredno vitalnost Turkov. Bursa je med vladanjem Osmanovega sina Orhana I. postala prestolnica cesarstva in oporišče za prodor proti Konstantinoplu ([/sl.wikipedia.org/wiki/Osman_I.](https://sl.wikipedia.org/wiki/Osman_I.), 2025).

4.1.2 Zapuščina Osmana I.

Osman I. je močno vplival tudi na zgodovino Bizantinskega cesarstva in zahodne Anatolije. Poleg tega, da je bil ustanovitelj mogočnega cesarstva, je postal tudi eden od slovečih borcev za islam - gazijev. Veliko Turkov je sebe še vedno imenovalo Osman I. (Osman ali Otoman), čeprav je bilo cesarstvo že davno razpuščeno ([/sl.wikipedia.org/wiki/Osman_I.](https://sl.wikipedia.org/wiki/Osman_I.), 2025).

4.2 Orhan I.

Osmanova želja je bila osvojiti mesto, ki bi postalo njegova prestolnica. To se je zgodilo kmalu po njegovi smrti, ko je njegov sin, Orhan, leta 1326 sprejel predajo Burse, ki je padla po večletnem obleganju. Po padcu Nikomedije, Nikeje in Skutarija je Orhan postal vladar vse severozahodne Anatolije. Osmansko ozemlje je postalo vidno z zidov Konstantinopla. Leta 1354 je potres uničil polotok Gallipoli. Grško prebivalstvo je polotok zapustilo, kar je spretno izkoristil Orhanov sin Sulejman paša. Zasedel je polotok in ustvaril mostišče za turški prodor v Evropo (https://sl.wikipedia.org/wiki/Orhan_I., 2025).

Slika 3: Orhan I. (vir: https://sl.wikipedia.org/wiki/Orhan_I.)

Orhan je v prvem letu svojega vladanja (1326) osvojil Burso in jo izbral za svojo prestolnico. Orhanovi vojski je poveljeval najstarejši sin Sulejman paša, ki je vodil obleganja mest, porazil Grke in nazadnje tudi uporniškega kneza Karasije (antična Misija). Leta 1336 je osvojil skoraj celotno zahodno Anatolijo, mesta Bursa, Nikeja, Nikomedija in Pergam pa so postala njegova glavna vojaška oporišča. V Bizantinskem cesarstvu, je Orhanov najstarejši sin Sulejman paša leta 1356 zavzel grad Tzympe (Cinbi) na polotoku Gallipoli in Otomani so dobili prvo stalno oporišče na evropski strani Helesponta. Orhan je sinovo osvojitve razglasil za prvo otomansko zmago v Evropi (https://sl.wikipedia.org/wiki/Orhan_I., 2025).

Leta 1352 je Sulejman, sin Orhana, šel na pomoč Kantakuzenu proti bolgarskim in srbskim četam in zasedel trdnjavo Cimpe na polotoku Galipoli. Kljub zahtevam Kantakuzena ni umaknil svojih čet, ampak je mostišče še okrepil s svežimi enotami iz Anatolije. V noči s 1. na 2. marec 1354 je močan potres uničil zidove trdnjave Galipoli in ostalih trdnjav v regiji, kar je Sulejman izkoristil s takojšnjo zasedbo teh strateških točk. Orhan je po osvojitvi gradu Tzympe in Gallipolija živel samo še tri leta. Po triintridesetih letih vladanja je leta 1359 umrl star 75 let. Med svojim vladanjem je osvojil večino zahodne Male Azije in ustanovil nekaj najpomembnejših otomanskih civilnih in vojaških institucij. Med njegovim vladanjem so Otomani prvič prodrli na evropsko celino, od koder so jih pregnali šele po petih stoletjih (https://sl.wikipedia.org/wiki/Orhan_I., 2025).

4.3 Sulejman paša

Sulejman je na zaseden delček Evrope naseljeval muslimansko prebivalstvo iz Anatolije, še posebej nomade, ki so se hitro prilagajali novim razmeram in okolju, nastajala pa so nova turška naselja. Temu so sledili vpadi preko novo postavljene meje. Napredovanje Osmanov je ustavila nenadna smrt Sulejmana leta 1357 (Jesenšek, 2008).

5 NASLEDNJA OSVAJANJA OSMANOV

Pomembnejše tedanje zmage Osmanov so bile: leta 1363 pade Plovdiv, 1371 so premagali na Marici Srbe in leta 1389 velika in pomembna bitka na Kosovem polju. To je bil vojaški spopad med Kraljevino Srbijo in Osmanskim cesarstvom na dan Svetega Vida, 15. junija. Srbe je v bitko popeljal takratni srbski knez Lazar Hrebeljanović, Turke pa sam turški sultan Murat I. Sultan Murat I. je bil prvi in edini turški sultan, ki je padel na bojnem polju.

Nasledil ga je sin Bayezit I. (1389-1402). Vladar ima od takrat tudi trajen naziv sultan. Bayezit I. se je dokazal s hitrimi, nepričakovanimi osvajalskimi pohodi. Želel je tudi osvojiti Bizanc. V ta namen je na azijski obali Bosporja zgradil močno utrdbo Anadolu Hisari («Anadolska trdnjava»). Porazil je križarsko vojsko pri Nikopolu na Donavi 1396 leta. Prišel je pa je tudi v spor s Timurjem, vladarjem Mongolov. Med njima je prišlo do bitke v bližini Ankare leta 1402. Bayezit je doživel popoln poraz in padel v ujetništvo, še istega leta pa tudi umrl. Po tej bitki je Osmanska država razpadla na več manjših držav. Nato je Mehmet, kasnejši sultan Mehmet I. (1413-1421), priključil svoji državi, emirate Saruhan, Mentese, Aydin in Tekke. Tako je ponovno vzpostavil Osmansko državo (Simoniti, 1990).

Mehmeta I. je nasledil Murat II. (1421-1451). Leta 1451 je slednji umrl in sinu Mehmetu II. zapustil pomembno državo. Mehmetu II. (1451-1481) je uspelo osmansko državo povzdigniti v velesilo. Odločil se osvojiti Carigrad in po 54 dneh obleganja leta 1453 mu je to tudi uspelo. Zato je dobil vzdevek »Fatih« (Osvajalec). Prestolnico je iz Edirne premestil v Carigrad, ki ga je preimenoval v Istanbul. Nadaljeval pa je osvajanja na Balkanu. Leta 1459 si je priključil Srbijo, 1460 Morejo (področje Peloponeza), 1461 Trapezuntsko carstvo (Trabzon) – zadnji ostanek Vzhodnorimskega carstva in 1468 Albanijo. Osmansko oblast je tako razširil po vsem Balkanskem polotoku in Mali Aziji. Po njegovi smrti je zavladal njegov starejši sin Bayezit II. Vladanje Bayezita II. (1481-1512) se je začelo z uporom njegovega brata Džema in se končalo z zmago sina Selima.

Selim I. Surovi (1512-1520) je začel vlado z načrtnim preganjanjem šiitov in tako izzval vojno s Perzijci. Osmansko oblast je razširil do Bitlisa in Mosula na vzhodu, po zmagi nad Mameluki pa še nad Sirijo in Egiptom. Njegov sin Sulejman II. je nadaljeval z osvajanjem in poglobitvami reformami v cesarstvu (https://sl.wikipedia.org/wiki/Seznam_sultanov_Osmanskega_cesarstva, 2025).

6 SULEJMAN VELIČASTNI

Po smrti očeta je odšel v Istanbul in kot 10. osmanski sultan zasedel prestol. Bil je najuglednejši vladar 16. stoletja. Med njegovim vladanjem je Osmansko cesarstvo doseglo vojaški, politični in gospodarski višek. Evropski vladarji ga poznajo kot Sulejmana Veličastnega, doma pa kot Sulejmana Zakonodajalca. Uvedel je obširne družbene spremembe, reformiral šolstvo ter davčni in pravni sistem.

Slika 4: Sulejman Veličastni (vir: <https://turki.splet.arnes.si/sulejman-i-velicastni-2/>)

6.1 Sulejmanova mladost

Rojen je bil 6. novembra 1494 v Trabzonu na obali Črnega morja. Ko je imel sedem let, so ga poslali v Istanbul, kjer se je v palači Topkapi učil znanost, zgodovino, književnost, teologijo in vojaško taktiko. V šoli se je spoprijateljil s svojim grškim sužnjem Ibrahimom, ki je kasneje postal njegov najbolj zanesljiv svetovalec in veliki vezir. Ko je imel sedemnajst let, je postal guverner Kaffe na polotoku Krimu, kasneje pa je bil guverner Manise v zahodni Anatoliji in Odrina (Edirne) v Trakiji (https://sl.wikipedia.org/wiki/Sulejman_I., 2025).

Po smrti očeta Selima I. (1465–1520) je odšel v Istanbul in kot deseti sultan zasedel osmanski prestol. Nekaj tednov po prevzemu oblasti ga je opisal beneški odposlanec Bartolomeo Contarini: "Star je petindvajset let, visok, vendar žilav in nežne polti. Njegov vrat je nekoliko predolg, obraz ozek, nos orlovski. Ima brčice in majhno brado in izgleda zelo prijetno. Pravijo, da je moder vodja, ljubitelj znanja in od njega vsi pričakujejo samo najboljše". Nekateri zgodovinarji trdijo, da je zelo občudoval Aleksandra Velikega. Bil je zaslepljen z idejo o cesarstvu, ki bo vez med Vzhodom in Zahodom in verjetno je ravno zato vodil številne vojne na vzhodu in zahodu cesarstva (https://sl.wikipedia.org/wiki/Sulejman_I., 2025).

6.2 Sulejman kot osvajalec

Sulejman je kmalu po prihodu na oblast začel niz vojaških osvajanj. Novica o padcu ene najmočnejših krščanskih trdnjav je širila strah pred Osmani po celi Evropi.

Osvojil je Beograd, ki je bil ključen za osvojitev Ogrske, ki je po porazu Bolgarov, Srbov in Bizantincev, ostala edina omembe vredna sila na poti v Evropo, Rodos, od koder so se, po petih mesecih pomorskih bitk in obleganja, krščanski vitezi (kasneje malteški viteški red) umaknili na jug Apeninskega polotoka in leta 1530 na Malto ter večino Ogrske, ki je bila poražena v bitki pri Mohaču 1526. Meja Osmanskega imperija na Balkanu je bila današnja meja med Hrvaško in Bosno.

Pred Dunajem pa so se leta 1529 njegova osvajanja v Evropi ustavila. K prvemu obleganju Dunaja so pripomogle tudi slabe vremenske razmere, bolezni v turški vojski, neredno oskrbovanje vojaških enot globoko v sovražnem ozemlju in taktika branilcev mesta, ki so se izogibali frontalnim spopadam in prepustili napadalce času, ki je "delal" proti njim. Cesarstvu je priključil večino Bližnjega Vzhoda, perzijskemu šahu iztrgal Bagdad in spodnjo Mezopotamijo ter osvojil velik del severne Afrike do zahodne Alžirije. Osmanska vojna mornarica je popolnoma obvladovala vzhodno Sredozemlje, Rdeče morje in Perzijski zaliv (<https://turki.splet.arnes.si/sulejman-i-velicastni-2/>, 2025).

Januarja 1566 je Sulejman I. odšel na svojo zadnjo vojno. Pohod osmanske vojske proti Dunaju je ovirala trdnjava Sziget v Ogrskem kraljestvu. Trdnjavo je branila vojska Habsburške monarhije pod poveljstvom nekdanjega hrvaškega bana Nikole Zrinjskega. Obleganje Szigeta je trajalo od avgusta do septembra 1566. Oba poveljnika sta med obleganjem umrla. Zrinjski je padel v zadnjem izpadu branilcev, Sulejman pa je umrl naravne smrti v svojem šotoru. Med napadom je padlo več kot 20.000 osmanskih vojakov in vsi branilci – 2.300 mož. Osmani so v bitki zmagali, vendar niso nadaljevali načrtovanega pohoda na Dunaj (<https://turki.splet.arnes.si/sulejman-i-velicastni-2/>, 2025).

Med Sulejmanovim vladanjem se je ozemlje Osmanskega cesarstva skoraj podvojilo in je ob njegovi smrti merilo približno 8.000.000 km².

6.3 Vojaška ureditev

Poglavitna moč Osmanske države je bila kopenska vojska. Ta se je delila na centralno vojsko sultanove garde in pokrajinsko (ejaletsko), ki so jo sestavljali spahije z oklepniki – džebelijami. V centralni najemniški vojski se je odlikoval zbor janičarjev. Bili so elitni

sultanov pehotni korpus. Janičarji se pojavijo kot stalna enota že v 14. stoletju. Za vladi Mehmeta I in Murata II je bila uvedena devširma. To je bil krvni davek sultanu, ki je uzakonil zbiranje zdravih, lepo grajenih fantov, starosti od 8 do 20 let, pretežno med podrejenim krščanskim prebivalstvom. Zanje je bilo obvezno strogo šolanje in sprejetje Islama. V janičarskih kasarnah so bili pod strogo vojaško in versko disciplino. Stroga disciplina jim je prepovedovala poroke in stike s prejšnjo družino. Bili so slepo poslušni in najzvestejši sultanovi vojaki.

Na bojišču so se venomer postavili v center bojne razporeditve in v boj vstopali pogumno. Njihov poveljnik je bil aga. Najpomembnejšo in najštevilčnejšo vojsko pa so sestavljali spahije
(https://sl.wikipedia.org/wiki/Kopenska_vojaska_Osmanskega_cesarstva, 2025).

Slika 5: Janičar (vir: https://sl.wikipedia.org/wiki/Kopenska_vojaska_Osmanskega_cesarstva)

Slika 6: Spahije, elitna konjenica Osmanskega cesarstva (vir: https://sl.wikipedia.org/wiki/Kopenska_vojaska_Osmanskega_cesarstva)

6.4 Pravni sistem

V Osmanskem cesarstvu je v 15. stoletju prevladovalo šeriatsko pravo, ki temelji na koranu in ga sultan ni mogel niti smel spremeniti. Sulejman je zato uvedel novo zakonodajo – Kanun, ki je bila odvisna samo od njega in je pokrivala področje kazenskega in zemljiškega prava ter davčni sistem. Končna prečiščena izdaja zakonika je postala znana kot Kanun-i Osmani ali Osmanski zakonik in je bila v veljavi več kot tristo let (https://sl.wikipedia.org/wiki/Sulejman_I., 2025).

Z novim zakonom je postal položaj raje boljši od položaja tlačana v fevdalni Evropi. Posebno pozornost je posvetil mizeriji raje – najnižjega sloja prebivalstva, ki je obdelovalo zemljo zemljiške gospode. Njegov Kanune raja – Zakon o raji, je reformiral davke in takse, ki jih je plačeval najnižji sloj prebivalstva. To pa je vzpodbudilo tudi množično selitev krščanskih tlačanov na osmanska ozemlja. Prav tako je zaščitil svoje judovske podložnike. Poleg tega je uvedel tudi novo kazensko in policijsko zakonodajo, predpisal kazni za posamezne prestopke in zmanjšal število kaznivih dejanj, ki so se kaznovala s smrtjo ali pohabljenjem. Uvedel je davke na razne dobrine in proizvode, promet z živalmi, rudnike, dobiček od trgovine ter uvoz in izvoz. Uradnikom, ki so kršili zakonodajo, je zasegel zemljo in premoženje.

Njegov zakonik je ostal v veljavi še nekaj stoletij po njegovi smrti (https://sl.wikipedia.org/wiki/Sulejman_I., 2025).

6.5 Šolska reforma

Šole so bile tristopenjske (osnovna, srednja in univerza), brezplačne in dostopne večini muslimanskih fantov, kar je bila velika prednost v primerjavi s krščanskimi državami tistega časa. Bile so priključene k mošejam in so jih vzdrževali razni verski skladi. Brezplačne in dostopne so bile večini muslimanskih fantov. V osnovnih šolah – mektebah, so se otroci do štirinajstega leta naučili pisanja in računanja in osnov islama. Šolanje so lahko nadaljevali na srednjih šolah – medresah, v katerih so učili slovnico, metafiziko, filozofijo, astronomijo in astrologijo. Višje medrese so omogočale študij na univerzitetnem nivoju. Diplomanti teh šol so postali imami in učitelji (https://sl.wikipedia.org/wiki/Sulejman_I., 2025).

Slika 7: Palača Topkapi (vir: <https://turki.splet.arnes.si/sulejman-i-velicastni-2/>)

V palači Topkapi v Istanbulu, ki je bila glavna rezidenca turškega sultana, je bil sedež državne uprave in šolstva. V tej so imele sedež tudi številne zadruga umetnikov in obrtnikov, ki so jih imenovali Skupnost nadarjenih. V skupnost so bili vključeni talenti iz vseh delov Osmanskega cesarstva, ki so se ukvarjali z različnimi dejavnostmi, kot sta bili kaligrafija in čevljarstvo. V skupnost so vstopili kot vajenci in se usposobili za mojstre. Turški sultan se je izkazal tudi kot pesnik in velik pokrovitelj kulture. Restavriral je mošejo Kupolo na skali, obzidje starega Jeruzalema, svetišče Kaabo v Meki, središče Damaska (<https://turki.splet.arnes.si/sulejman-i-velicastni-2/>, 2025).

6.6 Osmanska kultura

Osmanska država je od osvojitve Konstantinopla do smrti Sulejmana Velikega (1520-1566) preživljala svojo zlato dobo. V Istanbulu niso nastajale le medrese in knjižnice, tudi turščina je dobila svoj pomen, saj je postala uradni knjižni jezik. Umetnost je stregla potrebam bogate aristokracije, ki je ljubila predvsem sijajne tkanine, okrasje in orožje. Izobražena elita je brala literarna dela, v katerih sta se umetnost pisanja in miniaturno slikarstvo medsebojno kašali v lepoti. Osvojitev Bizanca je pomenil začetek novega obdobja, katerega zaznamuje genialni arhitekt Sinan (1489-1578). Ta je sezidal številna poslopja v samem Carigradu, pa tudi drugje, predvsem v Odrinu.

Dvorni arhitekt, Mimar Sinan, je po zgledu cerkve Hagia Sofia ustvaril novo vrsto mošeje. Pred njegovo stvaritvijo je že bilo vpeljanih že nekaj poskusov arhitekture, ki je navdihnili omenjena cerkev. Sinanovo delo je veličastno, saj mu pripisujejo več kot 350 zgradb. Njegova najpomembnejša mojstrska dela so: mošeja Sehzade (1544-1548), Sulejmanova mošeja (1550-1557), obe v Istanbulu in mošeja Selima II v Odrinu. Le-to je pričel graditi 1569 in jo končal 1574. V tej je prikazana celotna Sinanova genialnost (Velike kulture sveta, 1998).

Znani mojstrovini sta tudi Karadžozbegova džamija v Mostarju in most Mehmed paše Sokolovića v Višegradu (Bosna in Hercegovina). Stari most v Mostarju je zgradil njegov učenec Hajrudin Sinan leta 1566. Džamija in oba mostova sta del svetovne kulturne dediščine (https://sl.wikipedia.org/wiki/Sulejman_I., 2025).

6.7 Zasebno življenje

Na Sulejmanovo osebnost in njegovo zasebno življenje sta imeli izjemen vpliv predvsem dve osebi: njegova druga žena Hürrem Sultan in njegov suženj in prijatelj iz otroštva, kasnejši veliki vezir Ibrahim Paša. S Hürrem Sultan (Rokselana) dekletom iz harema, je bil poročen, kar je bilo v popolnem nasprotju z osmansko tradicijo. Z njo je imel pet otrok, med katerimi je bil tudi njegov naslednik sultan Selim II. Dovolil ji je, da je ostala z njim na dvoru do njene smrti leta 1558, s čimer je prelomil še eno osmansko tradicijo (https://sl.wikipedia.org/wiki/Sulejman_I., 2025).

6.8 Sulejmanov naslednik

Sulejman je imel tri žene od tega eno zakonito ženo, s katerimi je imel pet sinov in dve hčeri. S prvo ženo Gulbah (Marhidevran) je imel sina Mustafa, s svojo zakonito ženo Hurem štiri sinove: Mehmeta, Selima, Bajazida in Džiangirja ter hčerko Mihrima, s svojo tretjo ženo Nazenin pa hčerko Razijo. Leta 1550 so bili od princev živi samo še štirje: Mustafa, ki je bil sin Sulejmanove prve žene Marhidervan, ter Selim, Bajazid in Džiangir, ki so bili otroci njegove zakonite žene Hürrem Sultan. Sulejmanov zakoniti naslednik je bil torej Mustafa, ki je bil poleg tega tudi najsposobnejši in je užival popolno podporo velikega vezirja Ibrahima Paše. Po mnenju avstrijskega ambasadorja de Busbeqa je bil Mustafa pri 24 ali 25 letih neverjetno dobro izobražen in preudaren. K temu je še dodal, naj Bog ne dovoli, da bi se sultan s takšno močjo z vojsko odpravil v Evropo (https://sl.wikipedia.org/wiki/Sulejman_I., 2025).

Hurem ali Rokselani je uspel vzpon od priležnice do zakonske žene sultana. Ujeta med zidove palače, škandale, spletke in nenehne konflikte je bila večkrat obtožena tudi čarovništva. Še danes si zgodovinarji niso enoviti ali je bil uboj velikega vezirja Ibrahima Paše in princa Mustafa le njena zarota ali se je za tem skrival kdo drug. Zanesljivo pa je aktivno sodelovala in spodbujala sultana z zase ugodnim izidom. Kot ženska je omrežila Sulejmanovo srce, kot mati pa je ves čas trepetala za življenje svojih otrok, še posebej sinov.

7 TURŠKA KUHINJA

Turška kuhinja se je razvila pod okriljem otomanske dinastije. Otomani so namreč bili sladokusci in so na svoje dvore pripeljali najboljše kuharje ter jedi iz različnih delov sveta. Njihovo kuhinjo je posnemalo plemstvo, paše in begi, kasneje tudi »navadno« prebivalstvo, čeprav v skromnejši ponudbi. Za turško kuhinjo je značilna izredna raznolikost. Jedi so namreč prihajale iz dežel, ki jih je Turčija osvojila ali pa je nanje mejila ali pa jih je prevzela od starih kultur. Omenjena kuhinja je mešanica jedi Hetitov, Rimljanov, Egipčanov, Arabcev. Prilagodila pa si je tudi kuhinje ljudstev Osrednje Azije, bližnjega in srednjega vzhoda, srednje Evrope in Balkana. Turčija je na eni strani sprejemala njihove jedi, na drugi pa jim jih je posredovala in predajala.

Turške slaščice so edinstvene in zelo sladke. Značilna slaščica turške kuhinje pa je tradicionalna baklava, sestavljena iz mnogih testenih plasti, nadevana z orehi in prepojena z medom ter sirupom (<https://www.kulinarika.net/zanimivo/clanki/100/turska-kuhinja/>, 2025).

Slika 8: Baklava (vir: <https://www.kulinarika.net/zanimivo/clanki/100/turska-kuhinja/>,/)

8 DRUŽBENA ODGOVORNOST V PROJEKTU MLADI ZA NAPREDEK MARIBORA

Med ogledom znamenite turške nadaljevanke in ustvarjanjem raziskovalne naloge smo se vračale v čas življenja naših prednikov, čas prekrasnih oblek, miz polnih dobrot, glasbe in plesa v prečudovitih sobanah. Skratka, vstopale smo v sanjsko življenje Osmanskega cesarstva. Pa vendar le, ni bilo vedno tako. Ljubezenske spletke, politične prevare, družinske težave in mnoge druge dogodivščine so nešteto krat grenile na videz brezbrizna življenja v palačah. Številne krivice, laži in zvijače so botrovale tragičnim odločitvam, katere so vzele marsikatero, tudi nedolžno življenje. In, ko tako pomislimo, ugotavljamo, da je današnje življenje prav lepo, pa čeprav brez velikega bogastva, blišča in razkošja. Kot družba in posamezniki se namreč moramo zavedati, da je najpomembnejše zagotovo naše zdravje, katerega pa premalokrat cenimo. Današnji čas je namreč čas poln izzivov, hitrega tempa in stresa. Prav ti dejavniki pa negativno delujejo na naše telesno in duševno počutje ter načenjajo naše zdravje. Tako lahko hitro podležemo sodobnim boleznim. Slednje, pa se žal, velikokrat končajo s prerano smrtjo, kljub sistemskemu zdravljenju.

Za nekoč veličastno Osmansko cesarstvo lahko rečemo, da je pustilo velik pečat na vseh področjih družbenih sfer človeštva. Še danes lahko uživamo v prečudovitih mošejah, dvorih, številnih palačah, še posebej v prekrasni veliki mošiji Hagija Sofiji.

9 REZULTATI, RAZPRAVA IN INTERPRETACIJA REZULTATOV

Pred pričetkom raziskovanja smo si zastavile hipoteze, ki so nas vodile skozi nastanek te raziskovalne naloge.

Prvo hipotezo, da so Turki bili na začetku le nomadi, smo potrdile s pomočjo predelane literature.

Tudi drugo hipotezo, da je Sultan Murat I. bil prvi in edini turški sultan, ki je padel na bojnem polju, smo prav tako potrdile s pomočjo literature.

Tretjo hipotezo, da je v času vladanja sultana Sulejmana Veličastnega država dosegla največji obseg in kulturni razcvet, smo tudi potrdile, saj vemo da je ta veljal za najuglednejšega vladarja 16. stoletja. V številni literaturi smo namreč zasledile, da je med njegovim vladanjem Osmansko cesarstvo doseglo svoj vojaški, politični, kulturni in gospodarski višek. Pod okriljem otomanske dinastije pa se je razvila turška kuhinja, katere del je še danes prisoten na naših tleh.

Avtorice raziskovalne naloge obiskujemo Srednjo šolo za prehrano in živilstvo Maribor, smer slaščičar. Prav zato smo toliko bolj vesele, da se je tradicionalni recept za orientalsko sladico baklavo ohranil vse do danes in jo lahko kot tako še vedno pripravljamo. Hvaležne smo vsem prednamcem, kateri so skrbno in iz roda v rod, pisno ali ustno ohranjali recepte turške kuhinje, saj ta še danes velja za eno najboljših na svetu. Kot bodoče slaščičarke še posebej uživamo v pripravi sladice, ki jih kasneje z veseljem tudi zaužijemo. Ob dnevu spomina na mrtve pa se ob ogledu stojnic pred pokopališčem še vedno razveselimo sladkega in okusnega turškega medu. Zavedamo se, da mora tudi naša generacija in tiste za nami poskrbeti, da se bodo okusi in načini priprave teh veličastnih jedi ohranili. Prav tako pa tudi lepota in blišč orientalske kulture.

10 ZAKLJUČEK

Ugotavljamo, da smo z raziskavo potrdile naše postavljene hipoteze o Turkih in njihovem razvoju, vse od začetkov, ko so živeli kot nomadsko ljudstvo pa vse do časa, ko je država dosegla svoj največji obseg in kulturni razcvet. Obenem smo s hipotezo potrdile tudi njihovo borbenost za ozemlje in neizmerno predanost vladarjev.

Ali bodo tudi naši potomci znali ceniti zapuščino tistega časa? Ali bodo cenili napredek Osmanov?

Zase vemo, da bomo kot bodoče slaščičarke poskrbele za ohranjanje priprave turških sladic, sprašujemo pa se, če bodo tudi naši zanamci tako predani sladokusci in bodo poskrbeli za ohranitev veličastnih jedi orientalske kulture?

LITERATURA IN VIRI

- Jesenšek, G., (2008). Razvoj osmanske države do konca vladavine Sulejmana II. (Diplomsko delo). Ljubljana: Filozofska fakulteta, Fakulteta za družbene vede.
- Leksikon Cankarjeve založbe.(1998). Ljubljana.
- Meier, M., Hildebrand, J., Bizalio, B., in Nugue C., (1999). Velike kulture sveta. 2. knjiga. Celovec: Mohorjeva založba.
- Orhan I. Pridobljeno: 4. 2. 2025, s (https://sl.wikipedia.org/wiki/Orhan_I).
- Osman I . Pridobljeno: 1. 2. 2024, s (https://sl.wikipedia.org/wiki/Osman_I).
- Seznam sultanov Osmanskega cesarstva. Pridobljeno: 1. 1. 2025, s (https://sl.wikipedia.org/wiki/Seznam_sultanov_Osmanskega_cesarstva).
- Simoniti, V. (1994). Turki so v deželi že. Celje: Mohorjeva družba.
- Sulejman I. Pridobljeno: 2. 2. 2025, s (https://sl.wikipedia.org/wiki/Sulejman_I).
- Turška kuhinja. Pridobljeno: 11. 1. 2025, s (<https://www.kulinarika.net/zanimivo/clanki/100/turska-kuhinja/>).
- Turški pregovori. Pridobljeno: 15. 10. 2024, s <https://sensa.metropolitan.si/za-navdih/turski-pregovori-modrost-rek-odnosi-lekcije/>).
- Turški vpadi., Sulejman I. Veličastni. Pridobljeno: 3. 2. 2025, s (<https://turki.splet.arnes.si/sulejman-i-velicastni-2/>).
- Turški vpadi. Turška vojska. Pridobljeno: 2. 2 2025, s (<http://turki.splet.arnes.si/turska-vojska/>).
- Vraz, S. (1838). Narodne pesmi. Pridobljeno: 10. 10. 2024, s (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/00/Stanko_Vraz_-_Narodne_p%C4%9Bsnj.pdf).